

AZ IRGALMAS SZERETET GYAKORLÁSÁNAK JOGI ÉS INTÉZMÉNYI KERETEI A KATOLIKUS EGYHÁZBAN¹

UJHÁZI LÓRÁND²

Absztrakt

A Katolikus Egyház a társadalmi fenntarthatóság eszményét más világpolitikai és nemzeti aktorokhoz képest is eminensebben tette magáévá. A katolikus intézmények egészét átjárja ugyanis a társadalmi igazságosság és a béke előmozdításának a szándéka. Az egyházi jogalkotó, követve a II. Vatikáni Zsinat szándékát, eleve úgy alakította ki az egyházi intézményeket, hogy azok képesek legyenek a társadalmi igazságosság és fenntarthatóság előmozdítására. Az egyházmegyék, a püspöki konferenciák, a plébániák és a helyi közösségek pedig újabban a nagy közpolitikai célok – mint a teremtet világ védelme, a béke – a regionális biztonság helyi szintű előmozdítóivá váltak. A pápa és a Szentszék hivatalai ehhez központi elvi és gyakorlati segítséget adnak. A tanulmány rámutat arra, hogy ennek oka nemcsak a közpolitikai értelemben vett gyakorlati szempontokra, hanem mély teológiai okokra vezethető vissza. A tanulmány hipotézise, hogy a társadalmi fenntarthatóság megértésében és megvalósításában a Katolikus Egyház központi szerepet fog játszani. Ehhez ugyanis rendelkezésére áll a teológiai tanítás és az intézményrendszer is.

Kulcsszavak: katolikus egyház, irgalmas szeretet, társadalmi fenntarthatóság, pápa, Szentszék

Bevezetés

A Római Birodalmat nemcsak az etnikai, hanem vallási pluralizmus is jellemezte.³ A vallástörténészek véleménye megoszlik abban a tekintetben, hogy milyen okok játszottak szerepet a kereszténység bevett, majd államvallássá válásában. Maróth Miklós szerint a kereszténység kezdeti sikere a szociális hálóra vezethető vissza. Ez ugyanis egyetlen más vallási közösségnél sem jelent meg.⁴ Maróth szerint hamar vonzóvá vált a fiatal vallási közösség, amely a tanításon túl szociális gondoskodást is nyújtott. Steven C. Muir hangsúlyozza, hogy a kereszténység egyrészt gyorsan kidolgozta az irgalmas szeretet (elméleti) tanítását, másrészt kiépítette a kor színvonalához viszonyítva fejlett struktúráját a társadalom periferiájára szorultak gondozására.⁵ Az elesettek támogatása az Egyház részéről azonban, ahogy arra Luis Navarro is rámutat, nem pusztán filantróp szempontokra vezethető vissza, hanem az

¹A publikáció a Pázmány Péter Katolikus Egyetem megbízásából a Teremtésvédelmi Kutatóintézet a „Fenntarthatóság, állóképesség – az éghajlatváltozás és az ahhoz való alkalmazkodás társadalmi kihívásai” projekt keretében jelent meg. A projekt támogatója a Technológiai és Ipari Minisztérium.

² Dr. Ujházi Lóránd egyetemi tanár; Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Kánonjogi Intézet; ujhazi.lorand@jak.ppke.hu; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1630-8208>

³ Vaage 2006, 3–20; Beck 2006.

⁴ Maróth 2019.

⁵ Muir 2006, 213.

az Egyház lényegében keresendő,⁶ amely leginkább az alapító tökéletes követését jelentette, mind az egyén, mind pedig az Egyház intézményeinek a szintjén.

A tökéletes krisztuskövetés szempontjait legjobban az alapító életét és tanítását bemutató evangéliumok foglalták össze.⁷ Ennek integráns része, hogy Jézus sántákat, vakokat, süketeket és más betegeket gyógyít. A későbbi keresztények, majd az intézményesülő Egyház mindebben utánozni akarta őt. Jézus bénákat (Mt 9,1–8; 2,1–12; 5,17–26; Jn 5,1–18); „béna kezű” embereket (Mt 12,9–13; Mk 3,1–6; Lk 6,6–11), más leprásokat (Mt 8,1–4; Mk 1,40–45; Lk 5,12–16; Lk 17,11–19), vakokat (Mt 9,27–30; 20,29–34; Mk 8,22–26; 10,46–52; Lk 18,35–43; Jn 9), illetve süketnémákat gyógyít (Mk 7,31–37). Egy helyen szerepel vízkóros meggyógyítása szombaton (Lk 14,1–6). Előfordul, hogy az evangélium nem is utal a betegség fajtájára, hanem csak annyit jelez, hogy Jézus gyógyít (pl. a kafarnumi százados szolgájának [Mt 8,5–13; Lk 7,1–10] vagy a királyi tisztviselő fiának esetében [Jn 4,46–54]). Más alkalmakkor a Szentírás még ennyire sem bocsátkozik részletekbe, hanem kijelenti, hogy tömegek vagy legalábbis egy nagyobb csoport gyógyult meg (Mt 8,16; 11,4–5; 12,15–21; 14,34–36; 15,29–31; 19,1–2; 21,14; Mk 1,32–34; 3,7–12; 6,1–6; 6,53–56; Lk 4,40–4; 6,17–19; 7,21). A leprás meggyógyításánál (Mk 1,40–45) Jézus motivációját a Biblia így summázza: „megesett rajta a szíve” (Mk 1,41).⁸ A Krisztus utánzása tan és a tanítványság mind az egyes keresztény, mind az intézményesülés szempontjából kulcselemmé vált,⁹ és hamar összekapcsolódott a túlvilági jutalom gondolatával.¹⁰

Jézus a saját küldetését is a legkiszolgáltatottabbak felé való szolgálatban foglalta össze: „Menjetek, s adjátok tudtul Jánosnak, amit hallotok és láttok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak, a szegényeknek pedig hirdetik az evangéliumot.” (Mt 11,4–5). A kiszolgáltatottak segítése továbbá a nagy missziós parancshoz is kapcsolódott: „Menjetek és hirdessétek: közel van a mennyek országa! Betegeket gyógyítsatok meg, halottakat támasszatok fel, leprásokat tisztítsatok meg, ördögöket űzzetek ki! Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok.” (Mt 10,7–8). Az irgalmas szeretet tetteit egyben a messiási kor apokaliptikus dimenziójában is értelmezték, mivel ezeknek a csoportoknak gyógyulása a messiási kor jellemzőjének is tekinthető.¹¹ Szent II. János Pál az *Evangelium Vitae* kezdetű enciklikájában így fogalmazott: „(...) a bátorság és a derű, amellyel súlyosan fogyatékos testvéreink élík életüket, ha elfogadjuk és szeretjük őket, különösen hatékony tanúságot tesz azokról a hiteles értékekről, amelyek minősítik és nehéz körülmények között is drágává teszik az életet önmaguk és a környezetük számára is.”¹² A kereszténység érdeme, hogy a kiszolgáltatottak segítése nem programszerűen, hanem állandó küldetesként fogalmazódott meg és az Egyház életének a része lett. Ez az Egyház intézményesülésén túl meghatározó hatást gyakorolt a nyugati demokratikus társadalmak jogi berendezkedésére, az alapjogok, illetve az egyedülálló szociális gondoskodás kialakítására is.

⁶ Navarro 2008, 196.

⁷ Anderson–Just–Thatcher 2009.

⁸ „Abban az időben egy leprás jött Jézushoz. Térdre borult előtte, és így kérte: »Ha akarod, te megtisztíthatsz engem!« Jézusnak megesett rajta a szíve. Kinyújtotta kezét, megérintette, és azt mondta neki: »Akarom! Tisztulj meg!«”

⁹ Kempis Tamás *Krisztus követése* című klasszikus spirituális könyvében is kitüntetett helyre helyezi a krisztuskövetést. Kempis 1976, 19.

¹⁰ González 1990, 75–78. Kifejezetten Máté evangéliumához lásd Pennington 2007.

¹¹ A terület az apokrif apokaliptikus írásokban is eminens helyre került (lásd Lumpkin 2009a és b).

¹² II. János Pál 1995, 500–502.

Az egyházi jogalkotás az irgalmas szeretet szolgálatában

A perifériára került személyek segítése teológiai kérdés, ahogy azt Ferenc pápa az *Evangelii gaudium* kezdetű apostoli buzdításban is kijelenti: „Az Egyház számára a szegényekkel való törődés elsődlegesen teológiai kategória, megelőzve minden kulturális, szociológiai, politikai vagy filozófiai kategóriát.”¹³ Az Egyház azonban csak akkor tud hatékony lenni, ha a tevékenységét jogilag szabályozott és hatáskörrel rendelkező szerveken keresztül valósítja meg. Az intézmények ezért jogi keretek között működnek: legyenek azok az egyetemes vagy részleges jogszabályok vagy az illetékes egyházi hatóság által jóváhagyott szabályzatok (299. k., 3. §).

A karitatív szeretet mint teológiai elv azonban átjárja az Egyház kormányzó, megszentelő, illetve tanító küldetését.¹⁴ Az Egyház minden intézménye, igaz eltérő mértékben és más-más területeken,¹⁵ kapcsolatba kerülhet a szegénygondozással.¹⁶ A pontos hatásköröket az egyházi jogalkotó jelöli ki, némely esetben általánosan, máskor pontosabban meghatározva az adott intézmények munkáját a perifériára szorultak támogatásban. A szervezetek zavartalan működéséhez szükséges kérdések – mint a felépítés; a vezetésirányítás; az irányítási, ellenőrzési és felügyeleti szerv; a tagság; a jogok és kötelezettségek – a jogszabályokban kapnak keretet. A jogalkotó feladata az is, hogy tisztázza a karitatív szeretet és a béke előmozdításán dolgozó egyházi intézmények és a hasonló profilú katolikus szervezetek vagy a civil intézmények közötti együttműködésre vonatkozó alapelveket.¹⁷ II. János Pál az 1983-as Egyházi Törvénykönyv kihirdetésekor a jog jelentőségét a következőképpen jelölte meg: „Mivel az egyház felépítésében társadalmi és látható szervezet is, szabályokra van szüksége, hogy láthatóvá váljék hierarchikus és szerves struktúrája, hogy az Istentől rábízott feladatoknak, különösen a szent hatalomnak és a szentségek kiszolgáltatásának gyakorlása megfelelő rendezést nyerjen, hogy a krisztushívők kölcsönös kapcsolatain szereteten alapuló igazságosság szerint alakuljanak (...)”¹⁸

Az intézmények feladat- és hatáskör-telepítésén, illetve a struktúra kijelölésén túl az egyházi jogszabályok általánosságban is utalnak a társadalmi igazságosságra. A jogalkotó legprofánabbnak tűnő jogi területeket (pl. anyagi javak vagy társulási jog) is hozzákapcsolja az irgalmas szeretet tetteihez.¹⁹ Az egyházi alkotmányjogi résznél pedig a krisztushívők kötelezettségei között említi a jogalkotó, hogy a krisztushívők, legyenek azok laikusok²⁰ vagy klerikusok, kötelesek a társadalmi igazságosság előmozdítására és a saját jövedelmükből segíteni a szegényeket (222. k., 2. §). Az egyházi vagyonjog értelmező jogszabálya az anyagi javakat az Egyház sajátos céljainak szolgálatára rendeli (1254. k., 1. §), amelynek integráns részét alkotja a segítő szeretet gyakorlása (1254. k., 2. §). A törvény itt nem egyszerűen célnak, hanem sajátos célnak nevezi az apostoli tevékenységet, különösen a szegényekkel szembeni segítő szeretetet.²¹ Az Egyházi Törvénykönyv követi a II.

¹³ Ferenc pápa 2013, 1103. Lásd még Laffitte 2008, 6–18.

¹⁴ Hierold 1999, 1028–1032.

¹⁵ Ezt jól szemlélteti a római Santa Croce konferencia kiadványa (Miñambres 2008b), amely több mint ötszáz oldalon keresztül és majd húsz tanulmányban vizsgálja a karitász jelenlétét az Egyház életében. Bár monumentális és sokoldalú munkáról van szó, még ez sem fedi le az összes területet.

¹⁶ Berlingò 1991.

¹⁷ Ujházi 2019, 149–168.

¹⁸ II. János Pál 1983, 8–9; Erdő 1997, 43.

¹⁹ Ricardo 2020, 115–130.

²⁰ Ujházi 2024, 1–18.

²¹ Schoupe 1997, 11; de Paolis 1997, 9–43.

Vatikáni Zsinat koncepcióját (vö. LG 13, 23; GS 42, 69, 71, 76; PO 17, 20, 21; PC 13; CD 6, 28; DH 4, 13; GE 8; IM 3). Az Egyház rendelkezik anyagi javakkal; azokat igazgatja vagy elidegeníti, de ez mindig az Egyház céljainak a megvalósításához kapcsolódik, amelyek között megtalálható az apostoli munka és a szegények gondozása.²² Az Egyházi Törvénykönyv tág mozgásteret biztosít arra vonatkozóan, hogyan állítsa az Egyház a békeépítés szolgálatába az anyagi javait.²³ Ferenc pápa a 2014. február 24-én kiadott *Fidelis dispensator et prudens* kezdetű *motu proprio*-val létrehozta az új csúcsszervet, a Pápai Gazdasági Titkárságot.²⁴ A pápa rögtön a bevezetőben jelzi, a hűséges és körültekintő vagyongazdálkodó küldetése az, hogy gondosan kezelje a rábízott javakat, méghozzá úgy, hogy egyrészt tudatában legyen az Egyház evangelizációs küldetésének, másrészt különös gondot fordítson a szegényekre. Az egyetemes Egyház szintjén a dokumentum nemcsak megerősíti a római pápa legfőbb vagyongazdálkodói jogkörét, hanem az Egyházi Törvénykönyvben említett sajátos célok közül kiemeli az apostoli munkát, jelezve, hogy a pápa legfőbb vagyongazdálkodói tevékenységének a közjó és az integrált emberi fejlődés szolgálatában kell állnia. A jogalkotó így nem hagyott kétséget afelől, hogy az Egyház egész struktúrája és anyagi erőforrásai nemcsak az Egyház, hanem az egyetemes emberiség szolgálatában állnak.²⁵

A római pápa szerepe az irgalmasság előmozdításában

A legfőbb kormányzati hatalom a római pápa kezében összpontosul, ezért elvárható, hogy az irgalmas szeretet tetteiben is élen járjon. A hatályos Egyházi Törvénykönyv a római pápa kormányzati hatalmáról szóló bevezető kánonjában (331. k.) jelzi, hogy a pápa „közvetlen, egyetemes, teljes és legfőbb hatalmát az egyházban mindig szabadon gyakorolhatja”. A kánon a péteri címek felsorolásánál említi, hogy a pápa az egész Egyház pásztora. A *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció rámutatott, hogy a római püspök „vezetője a szeretet tetteinek, és a szeretet tevékenységének szolgálatában áll”.²⁶ Az evangéliumi alapokkal (Jn 10,11; Mt 15,24; Mt 20,28) rendelkező „jó pásztor” kifejezést a jog régtől magáévá tette és integrálta az egyházkormányzati tevékenységre vonatkozó joganyagba. A hatályos jogból így akár arra is lehet következtetni, hogy a kormányzati hatalom szabad gyakorlásának még a pápa esetében is van határa: igaz, inkább teológiai, mintsem jogi, az pedig a pásztori küldetéshez való hűség.²⁷ A pásztor lényegi attitűdje az egyházkormányzati tevékenységnek, amely legszorosabban kapcsolódik a karitás fogalmához és annak életre váltásához.²⁸ A jogi szövegekben ritkábban használt, de a római pápa hivatalára vonatkozóan ugyancsak nagy hagyományokkal rendelkező kifejezés a *servus servorum Dei* ('Isten szolgáinak szolgája').²⁹ A pápák a kifejezést sokáig nemcsak magukra, hanem a többi püspökre is alkalmazták.³⁰ A kormányzati hatalom teológiai megközelítése szempontjából nyilván nem helytelen akár az összes püspök – sőt

²² De Paolis 1997, 441–442.

²³ Redaelli 2020, 243.

²⁴ Ferenc pápa 2014, 164–165.

²⁵ Zalbidea 2014, 221–225.

²⁶ II. János Pál 1988b, 843., saját ford.

²⁷ Walf 1998, 481; Molano 1998, 592–593.

²⁸ Semeraro 2005, 15–16.

²⁹ Levison 1916, 384–386.

³⁰ Nagy Szent Gergely 1849, 87.

minden pap vagy akár krisztushívő – ilyen megnevezése. Minden kereszténynek hivatása ugyanis, hogy szolgálja Istent a felebarátban (Róm 6,13; 12,11; 14,18; Róm 5,17–21; 2Tim 2,12).

A római pápa megnyilatkozásai eleve sajátos módon mozdítják elő a szolgáló szeretetet. Kiemelkedő jelentősége van a szociális enciklikáknak,³¹ amelyek kivétel nélkül komoly iránymutatásul szolgálnak egy-egy társadalmi kérdés katolikus megértéséhez. *Thomas Massaro szerint Ferenc pápa nemcsak dokumentumokat akart kiadni, hanem egy olyan új struktúrát szeretett volna kialakítani, amely alkalmasabb a társadalmi igazságosság előmozdítására.*³²

Említésre méltók azok a cselekedetek is, amelyekkel a pápák a legelesettebbek iránti figyelmük jeleit adják. A jelenlegi pápa különösen nagy figyelmet szentel az ilyen jellegű megnyilatkozásoknak (nagycsütörtöki lábmossa, egyházi épületek szegényeknek való átengedése, zuhanyzó építése a hajléktalanoknak, a menekültek meglátogatása stb.). Ez nem pusztán a szolidaritás kifejeződése, hanem jelzi, hogy az irgalmas szeretet a legfőbb kormányzati hatalom gyakorlásának integráns részét képezi.

Jesús Miñambres a pápa kormányzati hatalmát bemutató szakirodalommal kapcsolatban megjegyzi, hogy annak csak töredéke említi a pápai hivatalt is alapvetően meghatározó szolgáló szeretet paradigmáját.³³ A római pápa legfőbb kormányzati hatalmát, azaz a törvényhozást, a végrehajtást és a bíraskodást áthatja az irgalmas szeretet.³⁴

A Római Kúria a szegények szolgálatában

A Római Kúria feladata, „hogy támogassa a római pápát egyedülálló, rendes, teljes, legfőbb, közvetlen és egyetemes hatalmának gyakorlásában”.³⁵

Ami kifejezetten a társadalmi igazságosságot érinti, már a II. Vatikáni Zsinat „látva a mérhetetlenül sok bajt, mely az emberi nem nagyobbik részét még ma is sújtja, és óhajtva, hogy az igazságosságot és Krisztus szegények iránti szeretetét ápolja, nagyon alkalmasnak véli, hogy hozzanak létre az egyetemes Egyházban egy szervet azzal a céllal, hogy ösztönözze a katolikusok nagy családját a szükségét szenvedő régiók fejlődésének és a nemzetközi szociális igazságosságnak előmozdítására” (GS 90).

A Római Kúria működését szabályozó hatályos joganyag a *Praedicate Evangelium* kezdetű apostoli konstitúció az egész Kúria vonatkozásában kiemeli a diakónia jelentőségét, s ily módon követi a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúciót, ahol II. János Pál már a címmel is jelezte, hogy az Egyház legfőbb vezetésirányítási szerve a „jó pásztor” szellemében jár el.

Hatásköri átsorolások, ahogy az Egyház igazgatásának más területein, úgy a karitatív szeretet gyakorlása kapcsán is történtek. VI. Pál a *Catholicam Christi Ecclesiam* kezdetű *motu proprio*val létrehozta a Iustitia et Pax Pápai Bizottságot, a

³¹ XIII. Leó 1891, 641–670; XI. Pius 1931, 177–285; XXIII. János 1961, 401–464; VI. Pál 1967, 257–299; VI. Pál 1971, 401–444; II. János Pál 1981, 577–647; II. János Pál 1988a; 513–586; II. János Pál 1991, 793–867; XVI. Benedek 2006, 217–279; XVI. Benedek 2012, 996–1004. Lásd még Hebda 2006, 339–359; Ferenc pápa 2015, 847–945; Ferenc pápa 2020, 3.

³² Massaro 2016, 28.

³³ Miñambres 2008a, 254.

³⁴ Schmitz 1913.

³⁵ Ferenc pápa 2016a. Lásd még II. János Pál 1988b, 859.

későbbi Pápai Tanács elődintézményét.³⁶ A *Populorum Progressio* kezdetű enciklikában pedig röviden utal az új hatásköri szervre, minthogy annak „neve és programja is az Igazságosság és Béke”.³⁷ Tíz év után VI. Pál a *Iustitiam et pacem* kezdetű *motu proprio*val kijelölte a szerv végleges helyét és hatáskörét a szentszéki struktúrában.³⁸ A Tanács a béke, a társadalmi igazságosság és az emberi jogok világviszonylatban való előmozdításának feladatát kapta. Tevékenységének minőségét szemlélteti az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma,³⁹ amely bemutatja az Egyház tanítását az új társadalmi és biztonsági kihívások kapcsán.⁴⁰

Kifejezetten a menekültek lelkipásztori és humanitárius gondozására és az ezzel összefüggő humanitárius kérdések kezelésére létrehozott hatásköri szerv volt az Elvándorlók és Úton Lévők Lelekipásztori Gondozásának Pápai Tanácsa. A *Christus dominus* kezdetű zsinati dekrétum (18) szerint ugyanis „[k]ülönös gondot kell fordítani azokra a hívőkre, akik életkörülményeik miatt nem részesülnek eléggé a plébánosok szokásos, közös lelkipásztori gondozásában vagy azt teljességgel nélkülözik. Ilyenek a kivándorlók, a száműzöttek és menekültek, a tengerészek és repülő, a nomádok és más hasonló”. A zsinati dokumentumok pasztorálteológiai alapelveket fogalmaznak meg a hazájuktól távol lévők lelkipásztori és humanitárius ellátására.⁴¹ A Tanács figyelembe veszi a hívők anyanyelvéből, kultúrájából és hagyományából adódó sajátosságokat.⁴² Ennek alapján az egyetemes és részegyház szintjén is kiépíti azokat az intézményeket, amelyek gondoskodnak a hazájuktól távollévókról.⁴³ A szervezet humanitárius segítséget is biztosít, de ezt már felekezeti és vallási hovatartozásra való tekintet nélkül teszi.⁴⁴ A Cor Unum Pápai Tanács a Katolikus Egyház nemzetközi karitatív szerepvállalásának összehangolásában töltött be jelentős szerepet. Ez a Tanács – a Caritas Internationalis (Nemzetközi Karitás) felügyelete mellett – a latin-amerikai fejlesztési projektekért felelős, 1992-ben létrehozott Fondazione Populorum Progressiót is irányította. Az Egészségügyi Dolgozók Lelekipásztori Gondozásának Pápai Tanácsa alá tartozott az „Irgalmas samaritanus” kezdeményezés, amely a legelesettebb, lekezeltebb betegek ügyét karolta fel a legelmaradottabb régiókban.⁴⁵

Ferenc pápa az említett négy pápai tanácsot, amely a szegénygondozás területén rendelkezett hatáskörrel, megszüntette és egyetlen dikasztériumba olvasztotta. Ferenc pápa a Kúrián belül külön csúcsszervet (Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában) hozott létre a társadalmi igazságosság és a globális béke előmozdítására, a szegények és a menekültek gondozására, illetve a tág értelemben vett biztonsági kihívások kezelésére. „A pápa saját bevallás szerint két vagy több hivatal összevonásával egyetlen hivatallá – amelyek egymáshoz közelálló vagy egymással szorosan összefüggő kérdésekért felelősek – nagyobb súlyt (külső súlyt is) akart adni hivatalnak. Az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában dikasztérium vette át a két tanács hatásköreit. A *Praedicate evangelium* kezdetű apostoli konstitúció kilenc cikkelyben jelöli ki a dikasztérium helyét a szentszéki struktúrában

³⁶ VI. Pál 1967a, 5–76.

³⁷ VI. Pál 1967b, 259.

³⁸ VI. Pál 1976b, 700–703. A későbbi joganyaghoz lásd II. János Pál 1988b, 897–898, art. 143, § 2.

³⁹ Igazságosság és Béke Pápai Tanács 2007.

⁴⁰ Padányi–Földi 2016, 79–90.

⁴¹ Beyer 2003, 9–33; de Paolis 2003, 13–49.

⁴² Poveda 1992, 21.

⁴³ Sanchis 1993, 452–453; de Paolis 1989, 238–257.

⁴⁴ Poveda 1992, 21.

⁴⁵ Sviluppo Umano Integrale [s.a.].

(163–174. cikk).⁴⁶ Az orientáló és a dikasztérium hatáskörét kijelölő bevezető cikkely megerősíti a pápa szándékát: A dikasztérium az emberi személy, az emberi jogok, az egészség, az igazság és a béke védelmére jött létre (PE 163. cikk, 1. §). Ezenkívül hatáskörrel rendelkezik a gazdasághoz, a munkához, a migrációhoz és a humanitárius válsághelyzetekhez, a teremtett világ védelméhez kapcsolódó kérdésekben. Az első cikkelyből látszik, hogy a dikasztérium széles körben és általános hatáskörrel vesz részt a Szentszék humanitárius munkájában⁴⁷: rendezvényeket szervez és nemzetközi fórumokon nyilvánít véleményt.⁴⁸ A nemzetközi vonatkozások miatt a Szentszéki Államtitkárság mint részben általános hatáskörű, részben a külügyekért felelős szerv is hatáskörrel rendelkezik.⁴⁹ Az sem kizárt, hogy érintettség okán más szentszéki dikasztérium nyilatkozik a társadalmi igazságosság érdekében.⁵⁰

Érdemes még megemlíteni az Apostoli Alamisznahivalt,⁵¹ amelyet a Pastor bonus kezdetű apostoli konstitúció még csak az utolsó záró cikkelyében említett. Az új joganyag már előkelő helyet biztosít a Tevékeny szeretet Dikasztériumának (PE 79–81. cikk). Az új konstitúció nyomatékosítja, hogy a Dikasztérium illetékessége az egész világra kiterjed, továbbá jelzi, hogy a Szentatya nevében tevékenykedik. A kiemelés inkább didaktikai, mintsem lényegi, hiszen a Római Kúria dikasztériumainak illetékessége a jogszabály által telepített hatáskörben külön említés nélkül is kiterjed az egész világra. A jogalkotó inkább azt akarta nyomatékosítani, hogy a „legfőbb pásztor” világviszonylatban is gondját viseli a szegényeknek és a kiszolgáltatottaknak (PE 79. cikk). A konstitúciónak ugyancsak nyomatékosító szerepe van abban is, hogy felhívja a figyelmet az új dikasztériumnak a többi dikasztériummal történő kapcsolattartására. Ez szintén külön kiemelés nélkül is alapelve a Kúria működésének. A jogalkotó azonban a feladat és hatáskör jelentősége miatt fontosnak tartotta ennek az evidenciának a megismétlését (PE 80. cikk). A jog arra is felhatalmazza a Dikasztériumot, hogy a céljainak megvalósítására gyűjtést rendezzen vagy adományokat fogadjon el (PE 81. cikk, 1. §).

A püspökök szerepe a szegénygondozásban

Az irgalmas szeretet tetteinek előmozdításában helyi szinten, elsődlegesen a megyéspüspök felelős. A püspökszentelés előtt a püspöki szolgálat kapcsán megkérdezik a jelöltet, akar-e „az Úr kedvéért jóságos és irgalmas lenni a szegények és a hontalanok és minden szükségét szenvedő iránt”.⁵² II. János Pál *Pastores gregis* kezdetű püspöki szolgálatról szóló apostoli buzdításban felhívja a püspökök figyelmét arra, hogy a kormányzati feladataikat az irgalmas szeretet, a társadalmi igazságosság jegyében gyakorolják.⁵³ Kéri a püspököket, legyenek a társadalmi igazságosság, a szegények ügyének képviselői, hogy az „egyház pásztorai elevenné tegyék Jézus Krisztus evangéliumának üzenetét, ami mindenki reményének alapja, s különösen azoké, akik egyedül Istentől remélhetnek emberhez méltóbb életet és jobb jövőt”.⁵⁴ A pápa csak általánosságban beszél a püspökök felelősségéről a társadalmi

⁴⁶ Ferenc pápa 2022, 375–457.

⁴⁷ Ujházi–Ripszám 2024, 184.

⁴⁸ Fischl 2006, 92–101.

⁴⁹ Bertagna 1990, 163.

⁵⁰ Ujházi–Ripszám 2024, 184.

⁵¹ II. János Pál 1988b, 912.

⁵² Istentiszteleti Kongregáció 1990, 43.

⁵³ II. János Pál 2004a, 825–924.

⁵⁴ II. János Pál 2004a, 852–853.

jelenségek kapcsán. Ez érthető, hiszen a kihívások másképp jelennek meg az egyes püspöki konferenciák területén, és regionálisan is más az Egyház mozgástere.

A Püspöki Kongregáció *Apostolorum Sucessores* kezdetű utasítása a püspökök önazonosságára és küldetésére vonatkozóan már az általános bevezetőben kiemeli, hogy a püspök Krisztus mintájára pásztor és a lelkek védelmezője.⁵⁵ A dokumentum a püspöki szolgálatot a „jó pásztor” karakteréhez hasonlítja, amelynek alapbeállítottsága a jóság, a kegyelem és a nagyvonalúság. Az utasításban számtalan helyen megjelenik a kiszolgáltattakkal való együttérzés mint a püspöki karakter meghatározó eleme, de kifejezetten a hármasküldetés vonatkozásában az utasítás kimondja: a püspök a hármasküldetést a „jó pásztor” példája szerint gyakorolja.⁵⁶ A direktórium továbbá felszólítja a püspököket, hogy amennyire az egyházmegye körülményei lehetővé teszik, segítsék az Apostoli Szentszék által támogatott és fenntartott nemzetközi intézményeket a célkitűzéseik, illetve az igazságosság előmozdításában. A dokumentum a püspöki prédikációk szempontjából is fontosnak tartja ugyanezt.⁵⁷ Ez harmonizál a homíliára vonatkozó általános joganyaggal (768. k.), amely lehetővé teszi, hogy a homíliának a teológián túl társadalmi kérdések is tárgyát képezzék. A direktórium a következőket fogalmazza meg a püspökökkel kapcsolatban: „az igazságosság és a béke prófétái legyenek (...) és határozottan el kell ítélniük az erőszak minden formáját”, továbbá fel kell emelni a szavukat a „munkanélküliek, az elnyomottak, az üldözöttek és a megalázottak, valamint a súlyos bántalmazást elszenvedő gyermekek érdekében”. A direktórium más pontjai más társadalmi kérdéseket helyeznek a középpontba: a szegényeket,⁵⁸ a bevándorlókat,⁵⁹ a munkanélkülieket.⁶⁰

Az említett dokumentumok nem jogszabályok, hanem pápai buzdítások. Az Egyházi Törvénykönyvben mindössze egy kánon jelzi, hogy a megyéspüspök köteles szeretetben, alázatosságban és életének egyszerűségében példát adni (387. k.). Egy másik a Katolikus Egyházzal teljes közösségben nem lévőkkel kapcsolatban kéri a püspököket, hogy viselteszenek emberséggel és szeretettel irántuk (383. k., 3. §). XVI. Benedek az Egyházi Törvénykönyvnek ezt a hiátusát kifejezetten „*lacuna legis*”-nek, azaz joghézagnak tekintette,⁶¹ melyet a pápasága alatt igyekezett orvosolni. A *Deus caritas est* kezdetű enciklikában például külön hangsúlyozza a püspökök szerepét: „Az Egyház püspöki struktúrájának megfelelően a részegyházakban elsődlegesen a püspökök mint apostolutódok felelősek azért, hogy az Apostolok Cselekedeteiben látható program (...) ma is megvalósuljon (...).”⁶² Ugyanakkor az enciklika sem jogszabály; inkább magyarázatul vagy kiegészítésül szolgál a püspökökre vonatkozó jogszabályokhoz.

A püspöki konferenciák a társadalmi igazságosság előmozdításában

A püspöki konferenciák már a második világháború idejére általánosan elterjedtek, de az egyetemes jogban alulszabályozott, illetve dogmatikailag ki nem dolgozott

⁵⁵ Püspöki Kongregáció 2004.

⁵⁶ Püspöki Kongregáció 2004, 21; vö. még 53.

⁵⁷ Püspöki Kongregáció 2004, 54.

⁵⁸ Püspöki Kongregáció 2004, 122.

⁵⁹ Püspöki Kongregáció 2004, 56.

⁶⁰ Püspöki Kongregáció 2004, 209.

⁶¹ XVI. Benedek 2012, 996–997.

⁶² XVI. Benedek 2006, 234.

intézményei voltak a Katolikus Egyháznak.⁶³ Ugyanakkor pozitív történelmi tapasztalat volt abban a tekintetben, hogy a püspökök közös fellépése eredményesebb lehet.⁶⁴ A II. Vatikáni Zsinat a püspökök erre a pozitív történelmi tapasztalatára épített. Az együttműködést azonban nemcsak a szorosan vett lelkipásztori és teológiai kérdésekre, hanem a tág értelemben vett társadalmi igazságosság területeire is kiterjesztette (GS 26, 42).⁶⁵ A püspökök pásztori szolgálatáról szóló *Christus dominus* kezdetű dekrétum ezért a püspöki konferenciát az egyetemes Egyház állandó és kötelező jogintézményévé tette (CD 38). A dekrétum keretdokumentum, amely nem foglalkozik a konferencia működésének részletszabályaival. Ezt először az *Ecclesiae sanctae* kezdetű *motu proprio* végezte el.

A konferencia szerkezetére és működésére vonatkozó jogszabályok is úgy kerültek megfogalmazásra, hogy a jogintézmény alkalmas legyen a társadalmi kihívások kezelésére.⁶⁶ A jogalkotó eleve elrendeli, hogy minden országban legyen konferencia, és a püspökök rendszeresen jöjjenek össze a tapasztalataik vagy elgondolásaik megosztására. (CD 37) A terület összes megyéspüspöke, illetve mindazok, akik a jogban velük egyenlő elbírálás alá esnek, tagjai a püspöki konferenciának (450. k.). A közösségi fellépés lehetőség a nagyobb társadalmi kérdések befolyásolására, továbbá a konferenciának jogilag szabályozott intézményei és kezdeményezései lehetnek. Az *Ecclesiae sanctae* kezdetű *motu proprio* (I/41 [1]), illetve az Egyházi Törvénykönyv (451. k.) kötelezte az egyes püspöki konferenciákat, hogy a Szentszék által jóváhagyott szabályzattal rendelkezzenek. Ennek kötelező tartalmi eleme a püspökkari bizottságok bemutatása. A bizottságok a lelkipásztori kihívások mellett sokszor a térség szempontjából jelentős társadalmi kérdésekkel foglalkoznak. A bizottságok felvállalják a társadalmi igazságossághoz kapcsolódó anyagok megjelentetését, konferenciák szervezését, illetve kellő információkkal látják el a püspöki konferenciát. Ideális, ha ezek a bizottságok az egyházi vagy a katolikus egyetemekkel is együttműködnek.

Szabó Péter véleménye szerint szükséges lenne az egyetemes jog szintjén is hozzárendelni a püspöki konferenciához egy olyan tanácsadó szervezetet, amelyben laikusok is részt vennének.⁶⁷ Itt is érdemes megemlíteni, hogy a biztonság és a béke területén evidencia a laikus hívők bekapcsolása, tekintve hogy olyan szakismeretekkel rendelkezhetnek, amely az egyházban tipikusan nem a klérus oldalán jelenik meg.

A plébániák szerepe a társadalmi igazságosság előmozdításában

A legtöbbször az Egyház igazgatásának csak a plébániai szintjére látnak rá, ezért az irgalmas szeretet tetteinek a megjelenése ezen a szinten kiemelten fontos. A plébánia papsága és hívei az Egyház követői a magasabb szinten elhangzó tanítás gyakorlata váltásában. Az *Apostolorum Successores* kezdetű utasítás az egyházmegye papjait olyan pásztoroknak nevezi, akik segítik a püspököt a hármasküldetésében.⁶⁸ A plébánosok konkrétan részesülnek az Egyház megszentelő (528. k., 2. §), tanító (528. k., 1. §) és kormányzati küldetésében (529. k., 1. §, 2. §). Az Egyházi Törvénykönyv egyébként a plébánosokat a plébániai közösség saját pásztorának nevezi (515. k., 1.

⁶³ Huizing 1968, 166.

⁶⁴ Sauras 1966, 445–457.

⁶⁵ Huizing 1968, 166.

⁶⁶ Johnson 1989, 594–595.

⁶⁷ Szabó 2019, 286–287.

⁶⁸ Püspöki Kongregáció 2004, 212.

§), más esetben pedig konkrétan jelzi, hogy a plébános pásztori küldetésének teljesítéséhez hozzátartozik a szegényekkel és a szenvedőkkel való különleges törődés (529. k., 1. §). A pásztor önmagában olyan teológiai kifejezés a joganyagban,⁶⁹ amely magában hordozza a plébános egyházkormányzati beállítottságának irgalmas voltát, a szegények iránti nyitottságot és ezen keresztül a társadalmi igazságosság és a béke legalább helyi szintű megvalósítását.⁷⁰ A hatályos joganyag a régi joghoz képest nagyobb hangsúlyt helyez a plébános tevékenységei között a szegények gondozásának és ezen keresztül a társadalmi igazságosság előmozdítására.⁷¹ A plébánia szintjén a társadalmi igazságosság előmozdításának számtalan oldala lehet: betegek, öregek látogatása; segélyezési programok, gyűjtések szervezése; menekültek támogatása stb. Bár a szeretet tetteinek fő koordinátora a plébánia szintjén a plébános, pont a társadalmi igazságosság gyakorlása kapcsán sajátosan jelenhetnek meg a laikus krisztushívők, akik bekapcsolódnak a plébániai szegénygondozásba.⁷² A szegénygondozás különleges területe ugyanis a hierarchia és a laikus krisztushívők egyházkormányzat területén való együttműködésének.⁷³

Különös szerepet kaphatnak ebben a plébánián szolgálatot teljesítő diakónusok. Az említett Apostolok Cselekedetei beszámol arról, hogy a tanítványok hét diakónust választanak ki a szegények gondozására (ApCsel. 6,2–3, 5–6). XVI. Benedek az első hivatalalapítás jelentőségét a *Deus Caritas est* kezdetű enciklikájában a következőképpen foglalja össze: „(...) a szociális szolgálat, melyet végezniük kellett [a hét diakónusnak], egészen konkrét, ugyanakkor teljesen lelki szolgálat, s ezért a hivataluk valóban lelki hivatal volt, mely az Egyház egyik lényeges feladatát – a rendezett felebaráti szeretetet – valósította meg. E hét fős csoporttal a »diakonia« – a felebaráti szeretet közösségi és rendezett szolgálata – beépült az Egyház alapvető struktúrájába.”⁷⁴ A diakónusok, akik a püspöki kézfeltételben küldetésüket a szolgálatra kapják, a II. Vatikáni Zsinat után újra kiemelten képviselik az Egyház hármasküldetését átjáró társadalmi igazságosságot.⁷⁵

A krisztushívők társulásai a társadalmi igazságosság előmozdításában

A társadalmi igazságosság előmozdítására a világi krisztushívők részéről mind a személyes apostolkodásukon, mind a közös tevékenységeken keresztül sor kerülhet.

A személyes apostolkodást illetően a jogalkotó egyszerre tekinti jognak és kötelességnek, hogy a világi krisztushívők „az evangélium szellemével hassák át” a földi ország ügyeit (227. k.).⁷⁶ A jogszabályhely rövid, hiszen a világi krisztushívő mindennapi apostolkodása a keresztségen és a bérmláson túl már nem teremt új jogviszonyt közte és az egyházi hierarchia között. A világiak az élet olyan sok területén tevékenykednek, hogy az apostolkodásuk formáját lehetetlen kimerítően szabályozni, ezért a Zsinat utáni pápák is inkább általánosságban fejezték ki, hogy

⁶⁹ Bonicelli 1993, 43–49.

⁷⁰ Coccopalmerio 1993, 6–22.

⁷¹ Montini 2005, 134–135.

⁷² Erdő 1993, 632–640.

⁷³ Del Portillo 1999.

⁷⁴ XVI. Benedek 2005, 234.

⁷⁵ Beyer 1997, 134–142; Pavanello 1997, 143–159.

⁷⁶ Philpott–Shah 2006, 165–176. Átfogóbb, de inkább politikai elméleti és szekuláris megközelítésű monográf munka: Kratochvíl–Doležal 2015. A címével ellentétben inkább a Katolikus Egyház és az európai szervezetek kapcsolatával foglalkozik Leuštean 2014.

számítanak a világiak apostolkodására. A társadalmi igazságosság előmozdítása időnként kifejezetten,⁷⁷ más esetekben pedig közvetve került említésre.⁷⁸

A krisztushívők közös tevékenysége a társadalmi igazságosság előmozdítása érdekében történhet *ad hoc* módon, egyszeri alkalommal, illetve rendszeres jelleggel. Az előbbi tipikus példája, amikor a krisztushívők önkéntes alapon bekapcsolódnak az egyházi segélyszervezetek tevékenységébe. Ez a forma alig különbözik a világi krisztushívők keresztségből és bérmlásból származó egyéni általános tanúságtételétől. Különösebb egyházi jogi kapcsolat sem jön létre a szervezet és a világi hívő között. Itt inkább az erőkoncentráción és a segítségnyújtás szervezett jellegén van a hangsúly.⁷⁹

A világiak közös humanitárius missziója történhet jogilag szabályozott szervezeteken keresztül. A hatályos kánonjog a társulási jognak széles lehetőséget biztosít (215. k.). Legtipikusabb módja, amikor olyan társulások jönnek létre, amelyek kifejezetten vagy közvetve a társadalmi igazságosságot szolgálják. A Zsinat előtt is voltak olyan közösségi kezdeményezések, amelyek a társadalmi igazságosságot szorgalmazták, és a tagjaik között többségében világiak voltak.⁸⁰ A püspöki konferencia hatás- és illetékességi körébe tartoznak a krisztushívők hivatalos országos társulásai (312. k., 1. §, 2.), amelyek akár alkalmi, akár állandó jelleggel felvállalhatják a különböző társadalmi kihívások előmozdítását.⁸¹ A konferencia alulról jövő kezdeményezéseket is felkarolhat, majd a szabályzat jóváhagyása után hivatalos társulássá nyilváníthat (301. k., 2. §).

Csak akkor kell hivatalos társulást létrehozni, ha az a keresztény tanítás egyház nevében való átadására vagy a nyilvános istentisztelet előmozdítására vagy más olyan célokra törekszik, amelyek megvalósítása a természetüknél fogva az illető egyházi hatóságnak van fenntartva (301. k., 1. §). Luis Navarro szerint előfordulhat, hogy nem fenntartott esetekről van szó, de mégsem elégséges a magántársulási forma a kitűzött célok megvalósítására. Más esetben nem alapítottak magántársulást, hanem eleve a püspöki konferencia hozta létre a hivatalos társulást a béke előmozdításra.⁸² A krisztushívők alulról jövő kezdeményezései ugyanis, még ha magántársulási formát öltenek is (299. k.), nem valószínű, hogy rendelkeznek azzal az állandósággal vagy potenciával, amelyet a társadalmi igazságosság előmozdítása megkövetel. Elméletileg lehetőség lenne arra, hogy az egyházi hatóságtól függetlenebb, ún. magántársulási formát hozzanak létre a társadalmi igazságosság támogatására, a felsorolt érvek azonban emellett szólnak, hogy hatékonyabb, ha hivatalos társulási formán keresztül történik ez a tevékenység. A püspöki konferencia ellenőrzése alatt álló hivatalos társulás sokféleképpen segítheti a szociális kérdések előmozdítását: célzott gyűjtésekkel, rendszeres kapcsolattartással, társadalmi érzékenyítéssel, akadémiai szerepvállalással stb.

⁷⁷ Vatikán [s.a.].

⁷⁸ VI. Pál 1976a, 60.

⁷⁹ Lombardi Vallauri 1974; González Ayesta 2008, 441–456; Fischl 2006, 92–101; Dalla Torre 2008, 274.

⁸⁰ Palma 2020; Gherri 2016, 593–620.

⁸¹ Delgado Galindo 2011, 429–444.

⁸² Navarro 2011, 787.

A megszentelt élet klasszikus és új feladatai a béke előmozdítása érdekében

A megszentelt élet intézményeinek jelentős hányada olyan kérdések kezelésére jött létre, amelyek kapcsolódnak a társadalmi igazságosság megőrzéséhez.⁸³ Más esetekben a társadalmi változások következtében vállaltak fel ilyen feladatokat. A II. Vatikáni Zsinat megújulási kezdeményezései a megszentelt élet intézményeit is érintették,⁸⁴ ami részben közvetlen strukturális és jogi újrászabályozást jelentett, részben pedig a Zsinat egyéb társadalmi és teológiai üzenetének átültetését a megszentelt élet intézményei vonatkozásában.⁸⁵ A Zsinat általános üzenete, hogy az Egyház tevékenyen járuljon hozzá a közjó megvalósításához (GS 42), a megszentelt élet intézményeire is átsugárzott. A Zsinat megszentelt élet intézményei tekintetében íródott központi dokumentuma a *Perfectae Caritatis* kezdetű dekrétum, de más zsinati dokumentumok is érintik a megszentelt élet intézményeit. Alkotmányos jelentőségű a *Lumen Gentium* kezdetű dogmatikus konstitúció,⁸⁶ amely elhelyezi a szerzetességet az Egyház alkotmányában és missziójában (LG 43–47). A dokumentum jelentősége nem annak jogi egzaktságában keresendő, hanem abban, hogy az alkotmányos dokumentum a megszentelt élet intézményeit a misztikus test integráns részének tekinti, és már számít arra, hogy ezek a változatos karizmával rendelkező intézmények közjogi helyzetüknek megfelelően bekapcsolódnak az Egyház missziójába.⁸⁷ Ennek logikus hatása az lett, hogy a későbbi pápai és szentszéki megnyilatkozások már természetesnek vették, hogy elhelyezzék a megszentelt élet intézményeit az általános vagy különös biztonsági kihívásokat tárgyaló dokumentumokban. Ez a folyamat a jelenlegi pápával érte el a tetőpontját, aki ugyan nem adott ki külön dokumentumot a megszentelt élet intézményeiről, de elhelyezte ezeket az intézményeket a Szentszék, a püspökök, a laikusok és a klerikusok között a társadalmi igazságosság és a béke előmozdítóiként.⁸⁸ A zsinati dokumentumok még csak röviden utalnak a megszentelt élet intézményeinek a társadalmi igazságosság előmozdításával kapcsolatban végzett feladataira (LG 44–45; CD 34), és inkább közvetetten említik az intézmény profilját (PC 20) vagy az alapító által kijelölt karizmát, amelyek azonban kapcsolódhatnak a társadalmi küldetéshez. A karizma ugyanis gyakran kötődik a tág értelemben vett társadalmi kérdések megvalósításához (PC 20).⁸⁹

Karitászszervezetek a szegények szolgálatában

Adolf von Harnack felhívja a figyelmet arra, hogy már a harmadik században megkülönböztethető a „karitás, amelyet az egyén végez”, és a „karitás, amelyet az egyház intézményes keretek között teljesít”.⁹⁰ A hét diakónus kiválasztásával a szegények gondozása is elindul az intézményesülés útján (ApCsel. 6,2–3, 5–6). Az első

⁸³ Frank 2010; Gatz 2006.

⁸⁴ Coccopalmerio 1984; Calabrese 2011; Gambari, 1986.

⁸⁵ Rovira 2013, 12.

⁸⁶ Molinari–Gumpel 2013, 134–153.

⁸⁷ Pigna 1985, 39; Wulf 1975, 558–604; Bevilacqua 2021, 7–18.

⁸⁸ Ferenc pápa 2020; Christiansen 2017, 203–220; Doyle 2017, 21–37.

⁸⁹ Mahoney 2019, 647–653.

⁹⁰ A karizma tág értelmezését szemlélteti: Midali 1997, 723–754; Ciardi 1996; Rocca 1998; Conner 1999, 245–273.

⁹⁰ Von Harnack 2017, 1920.

egyházi hivatalokat (jóllehet ez még nem a későbbi kánonjogi értelemben vett hivatal)⁹¹ az elesettek gondozására alapítják.⁹² Már a konstantini kor előtt ismert volt az ún. „parabolani” közösség, amely a nagy pestisjárványok időszakában jött létre és a saját küldetését a betegek gondozásában jelölte meg. A szerzetesrendeket jellemző fogadalmakat még nem tettek, illetve különösebb szabályzattal sem rendelkeztek. A juszteniánuszi korban már nem találunk említést róluk. John A. Knight a megszentelt életről írt könyvében rámutat, hogy a csoport nevének jelentése is beszédes, mivel a parableüszamenosz szó annyit tesz 'kockáztató'. A kifejezést, amelyet eredetileg a szerencsejátékosokkal kapcsolatban használtak, a betegápolók szándékosan alkalmazták saját magukra is, mintegy kifejezve, hogy az életüket kockáztatják a legelesettebbek érdekében.⁹³ A későbbiekben a betegápolás intézményes keretét más egyházi intézmények (kegyes alapítványok vagy a megszentelt élet intézményeinek különböző típusai) vették át.

A tizenkilencedik században a gazdasági és társadalmi változások hatására az egyház társadalmi tanítása egyre jelentősebb szerepet játszott.⁹⁴ Lorentz Werthmann megalakította az első karitászszervezetet, Caritas Verband für das Katholische Deutschland név alatt, amelyet a német püspöki kar 1916-ban ismert el országos szervezatként, 1921-ben pedig a Deutscher Caritas Verband nevet kapta. A nemzeti karitászszervezetek német példára jöttek létre a huszadik század elején,⁹⁵ de az egyes nemzeti katolikus karítászkok jogállása eltért: Franciaországban nem rendelkeztek az egyházjogban elismert jogi személyiséggel, hanem világi jogi bejegyzéssel bírtak, a Deutscher Caritasverband pedig a német világi jog szerint jogi személy és társulás, de a kánonjogban csak a krisztushívók társulása volt.⁹⁶ Sok esetben abból indultak ki, hogy az egyházellenes közegben az egyházi jogi státusz inkább akadályozná az eredményes humanitárius működést.⁹⁷ Ezek a modellek az egyházi hierarchiától nagyobb függetlenséget és a világi fórumokon szélesebb mozgásteret biztosítottak, de a szervezet a katolikus identitását elveszítve feloldódhat a hasonló profillal rendelkező állami és civil szervezetek között.

Az első karitászkonferenciát a katolikus segélyszervezetek koordinációjára és a karitászszervezetek előmozdítására 1924-ben, az amszterdami Eucharisztikus Világkongresszus keretében hívták össze, melynek során kilenc európai ország katolikus vezetése határozott egy nemzetközi karitászszervezet létrehozásáról, amely 1928-ban Caritas Catholica néven alakult meg. XII. Piusz célul tűzte ki, hogy a nemzeti karítászkok közötti kapcsolat szervezettebb formát öltjön, és ezért a szervezet 1947-ben az Apostoli Szentszék hivatalos segélyszervezetévé vált.⁹⁸ A Vatikánhoz való sajátos viszonya miatt 1951-ben a székhely Svájcban Rómába került, 1954-ben pedig a nemzetközi jelleg hangsúlyozása érdekében a Caritas Internationalis (Nemzetközi Katolikus Karítász) elnevezést kapta.⁹⁹

A szervezet jogi szabályozása atipikus utat járt be: A Szentszék 1951-ben hagyta jóvá a működési szabályzatát, amelyet az első teljes közgyűlésen szavaztak

⁹¹ Miñambres 1999, 407–418.

⁹² Ujházi 2020, 783–802.

⁹³ Knight 1986, 19–20.

⁹⁴ Tomka–Goják 2004, 27–55.

⁹⁵ Zagya 2011, 14–19.

⁹⁶ Hierold 1989, 939–941.

⁹⁷ Dalla Torre 2008, 274.

⁹⁸ NGO Monitor 2023.

⁹⁹ Anon [s.a.].

meg. 1976. július 19-én VI. Pál kezdeményezésére a Vatikán jogi személyiséggel ruházta fel. Azon ritka esetek egyike, amikor egy katolikus szervezet a Vatikánvárosi Állam joga szerint jogi személyiséggel rendelkezett, de a Katolikus Egyház belső rendjét szabályozó kánonjog alapján nem volt jogi személy. A nemzetközi ernyőszervezetet ezért sokáig a nemzeti karitászok laza szövetségeként kezelték. II. János Pál 2004-es *Durante l'Ultima Cena* kezdetű levele egyrészt hivatalos egyházi jogi személlyé tette a Caritas Internationalist, másrészt kijelölte a helyét az Apostoli Szentszék struktúrájában, továbbá hivatalosan is jóváhagyta a karitász szabályzatát és működési rendjét;¹⁰⁰ új garanciális elemeket és működési struktúrát vezetett be. 2012-ben újabb szentszéki szabályozásra került sor: a *Pastor bonus* kezdetű apostoli konstitúció a Cor Unum Pápai Tanácshoz mint általános felügyeleti szervhez rendelte a segélyszervezetet.¹⁰¹ A Tanács felelt többek között a karitász nemzetközi tevékenységéért, a helyi kezdeményezésekért és a tagok egyházi lelkületének ápolásáért, illetve koordinálta a jelentősebb nemzetközi kezdeményezéseket. Előírták, hogy a nyilvános megjelenésre szánt dokumentumokat köteles a Pápai Tanácsnak jóváhagyás céljából átadni. A Caritas Internationalis nemzetközi jellegéből adódóan a Szentszéki Államtitkársággal, a tevékenységi köréből adódóan pedig a humanitárius megbízatásban érintett szentszéki hivatalokkal is kapcsolatot épített ki.¹⁰²

XVI. Benedek, akárcsak Ferenc pápa, elkötelezett volt az irgalmas szeretet teológiája és gyakorlata mellett. A *Deus caritas est*, a *Caritas in Veritate* és a *Spes salvi* kezdetű enciklika az egyház irgalmas szeretetéről szóló tanításának teológiai keretét adta. XVI. Benedek pápa teológiai műveiben és az általa kiadott pápai dokumentumokban a társadalmi kihívások komplex rendszerét tárja fel. A kihívások mellé az Egyház társadalmi tanítására és a morál teológiára alapozott megoldást vázol fel.¹⁰³ XVI. Benedek szerint „[a]z Egyház minden tevékenysége annak a szeretetnek a kifejeződése, mely az ember egyetemes javára törekszik: az Ige evangelizációja és a szentségek által – ami a maga történelmi megvalósulásában gyakran hősies vállalkozás –, és az emberi élet és tevékenység különböző területein a fejlődés támogatásával. Így a szeretet az a szolgálat, melyet az Egyház azért végez, hogy az emberek testi szenvedései és anyagi nyomorúságai elől se térjen ki.”¹⁰⁴ Ehhez hozzáteszi, hogy az Egyháznak szervezetekre van szüksége¹⁰⁵ ahhoz, hogy a szeretetszolgálatot „az özvegyek és árvák, a rabok, a betegek és mindenféle szükségét szenvedők iránt” végrehajtsák.¹⁰⁶ Konkrétan megnevezi a karitatív szervezeteket, különösen az egyházmegyei, a nemzeti és a nemzetközi karitászokat, amelyeknek minden lehetségest meg kell tenniük azért, hogy a szükséges eszközök rendelkezésre álljanak. A humánkapacitás kapcsán megjegyzi, a segítőket úgy kell kiképezni, hogy „a jót jól tudják tenni”. Emellett rámutat arra a lelki többletre is, amellyel a karitász munkatársainak rendelkeznie kell a többi humanitárius segélyszervezet munkatársaihoz képest.¹⁰⁷

¹⁰⁰ II. János Pál 2004b.

¹⁰¹ Arrieta 1997, 322; Sabbarese 2003, 213.

¹⁰² Ujházi 2014, 57–86.

¹⁰³ Cahill 2010, 291–319.

¹⁰⁴ XVI. Benedek 2005, 19.

¹⁰⁵ XVI. Benedek 2005, 20.

¹⁰⁶ XVI. Benedek 2005, 22.

¹⁰⁷ XVI. Benedek 2005, 31.

Az elvek egész szentszéki struktúra tekintetében való intézményi lekövetése XVI. Benedek idejében mérsékelt volt, mindemellett felhatalmazta a Szentszéki Államtitkárságot, Tarcisio Bertone bíboros államtitkárt, hogy a Caritas Internationalis hivatalos jogi személyiségével és az egyházban betöltött tevékenységével kapcsolatban a pápa nevében eljárjon.¹⁰⁸ A szabályozás inkább a központosítás irányába mutatott. Az Apostoli Szentszék hivatalos segélyszervezetének vonatkozásában az új jogszabály azt az álláspontot képviselte, hogy a szervezetnek jobban átlátható jogi és ellenőrzési keretet adjon.¹⁰⁹ A segélyszervezetre vonatkozó általános határozatot 2012. május 2-án adták ki.¹¹⁰ A dokumentum lényegében törvényerejű rendelkezés (29. k.), annak ellenére, hogy a határozatot a csak végrehajtó hatalommal rendelkező Államtitkárság adta ki, mert rendelkezett a legfőbb törvényhozó felhatalmazásával (30. k.) törvényerejű rendelkezés kiadására.¹¹¹ A 2004-es pápai intézkedéssel szemben az általános határozat valóban pontosabb és részletesebb szabályozást ad, de feltűnő, hogy szigorú a Caritas Internationalis felett gyakorolt szentszéki ellenőrzést illetően. Az általános határozat nem helyezte hatályon kívül II. János Pál *Durante l'Ultima Cena* kezdetű dokumentumát. A leirat, az általános határozat, a Caritas szabályzata és belső rendtartása, az Egyházi Törvénykönyv (különösen a jogi személyekre vonatkozó rendelkezései), illetve a Vatikánvárosi Állam jogszabályai együtt adták a Caritas Internationalis joganyagát. Az általános határozat szűk mozgásteret hagyott a Caritasnak a külső kapcsolatépítésben. A Szentszék központi hivatalai jobban rá akartak látni az egyes régiók (Közel-Kelet, Szíria, Irak, Afrika) válságkezelésére is. Az NGO-kkal és egyéb szervezetekkel való együttműködéseket előzetesen a Cor Unum Pápai Tanácsnak kellett jóváhagynia (1. cikk, 5. §). Nemzetközi, regionális, politikai, diplomáciai, állami közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetekkel a Caritas nem, hanem a Szentszéki Államtitkárság második szekciója tárgyalt. A Caritas az általános határozat kiadása előtt is rendelkezett belső használatra szánt alapelvekkel, amelyek más szervezetekkel (2003), különösen a haderővel való együttműködésre vonatkoztak (2006).

A Szentszék központosítási törekvése a helyi katolikus karitatív szervezetekre is hatott. A megyéspüspökök kapcsolatát részletező *Intima Ecclesiae natura* kezdetű *motu proprio* hasonló alapelveket, ellenőrző mechanizmusokat vezetett be, kiemelve a megyéspüspök ellenőrző szerepét. Például a helyi katolikus segélyszervezetek sem működhetnek együtt a humanitárius kérdésekben olyan szervezetekkel, amelyek a katolikus egyházzal szemben ellenségesek.¹¹² Ferenc pápa a széles hatáskörrel felruházott Cor Unum Pápai Tanácsot a 2016. augusztus 31-én kihirdetett *Humanam progressionem* kezdetű *motu proprio*-val¹¹³ a már bemutatott szentszéki hivatalba, a Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatába integrálta. Az új dikasztériumot létrehozó *Humanam progressionem* kezdetű *motu proprio* a Caritas Internationalis kérdésére nem tér ki. A Dikasztérium működését alaposabban szabályozó statútum azonban jelzi (4. cikk, 9. §), hogy annak hatásköre kiterjed a Caritas Internationalis ellenőrzésére.

¹⁰⁸ Vatikáni Államtitkárság 2011, 127.

¹⁰⁹ Laffitte 2008, 6–18.

¹¹⁰ Vatikáni Államtitkárság 2012, 910–918.

¹¹¹ García 2002, 162–167.

¹¹² XVI. Benedek 2012, 996–1004.

¹¹³ Ferenc pápa 2016b.

A *Praedicate evangelium* kezdetű apostoli konstitúció röviden utal a Caritas Internationalisra, amikor az említett Dikasztérium hatáskörébe utalja a szervezetet (174. cikk, 2. §). A működés konkrét kereteit a Caritas Internationalis szabályzata pontosítja. Ahol a hatályos jogszabályok még a Cor Unum Pápai Tanácsot említik, ott értelemszerűen az új dikasztérium hatáskörét kell érteni. Ferenc pápa számos területen számított a Caritas Internationalisra: menekültkérdés,¹¹⁴ élelmiszerbiztonság,¹¹⁵ klímaváltozás és környezetvédelem,¹¹⁶ oktatás, a prostitúció és a társadalmi igazságtalanság felszámolása vagy általában az emberi jogok előmozdítása. Ezentúl a válságterületeken is különösen fontos szerepet szán a Caritas Internationalisnak, így a szíriai válságkezelésben,¹¹⁷ a mexikói menekült válságban,¹¹⁸ illetve a libanoni segélyezésben.¹¹⁹ Ezek a támogatások a helyi karitászokkal együttműködve valósulnak meg. A sokszínű társadalmi és biztonsági kihívás szerteágazó feladatszabást követel meg a Caritasszal szemben.¹²⁰

Összefoglalás

A hidegháború után a biztonságpolitika fő koncepciójává vált, hogy a biztonságot sok tényező befolyásolja. Nemcsak a fegyveres küzdelmet, hanem a társadalom szövetét átjáró szerteágazó területeket jelent. Magában foglalja a szegénységet és annak következményeit,¹²¹ az egészségügyi kérdéseket¹²² és még számos más kihívást. Az egyes államok és nemzetközi szervezetek kidolgozták a maguk megoldási javaslatait a kihívások kezelésére. A Katolikus Egyház azonban nem az egyes nemzetközi szervezetek koncepcióját veszi át, hanem önálló, teológiai elvekre alapozott társadalmi tanítással rendelkezik, továbbá nemcsak teoretikus szinten értékeli a társadalmi kihívásokat, hanem az intézményein keresztül azok aktív alakítója is. VI. Pál 1963. szeptember 21-én a Római Kúria munkatársainak mondott beszédében a következő kijelentést tette: a „kúriaátalakítás nem pusztán esztétikai intézkedés, hanem mindig a lényegre érinti, és az Egyház küldetésének még tökéletesebb ellátása érdekében történik”.¹²³

Ferenc pápa is markáns egyházképpel, az Egyház teológiai és missziós küldetését vizionáló elképzeléssel rendelkezik, ami a beszédjeiben, a pápai utazásaiban, a gesztusaiban, a külkapcsolatok, a vallásközi és ökumenikus párbeszéd alakításában is megmutatkozott, s ugyanakkor elindította a Kúria reformját, amelynek kiteljesedése a *Praedicate evangelium* kezdetű apostoli konstitúció. A célkitűzéseinek megvalósításához szüksége volt arra, hogy a szempontjait a Kúria szerkezetében, illetve az Egyház működését szabályozó joganyagban is megjelenítse.

A pápa az egész Egyházat – a laikusokat éppúgy, mint a klerikusokat –, a rész- és egyetemes Egyházat egyaránt kapacitálja az aktív missziós munka irányába. Általánosságban már a II. Vatikáni Zsinat is rámutatott, hogy a huszadik század társadalmi és egyházi kihívásai megkövetelik, hogy hozzányúljanak az egyházi

¹¹⁴ Caritas 2021b.

¹¹⁵ Caritas [s.a.].

¹¹⁶ Caritas 2015.

¹¹⁷ Caritas 2016b.

¹¹⁸ Caritas 2016a.

¹¹⁹ Caritas 2021a.

¹²⁰ Schlag 2017, 97–101.

¹²¹ Thomas 2008, 244–258.

¹²² McInnes 2008, 274–286.

¹²³ VI. Pál 1963., saját ford.

intézményekhez: „a római kúria hivatalai kapjanak a kor, a terület és a szertartások igényeinek – főként számuk, nevük, illetékességük, ügyvitelük és egymásközi összehangoltságuk szempontjából – jobban megfelelő szervezetet” (CD 9).¹²⁴ A jelenlegi kúriareform és a zsinati koncepció, illetve VI. Pál és II. János Pál reformjai között kontinuitás van. Ugyanakkor Ferenc pápa reformja, illetve az elképzelése az Egyházzal a mai világban eltér az elődjeitől. A jelenlegi pápa reformja nemcsak a Zsinat utáni kúriareformok, hanem a huszadik század nagy reformjainak a szintézise is: olyan kúriát akart, amely megvalósítja X. Piusz elképzelését, vagyis hatékony, az állami közigazgatási szervek képességeit felvillantó rendszerrel rendelkezik. Ferenc pápa ugyanakkor komolyan vette a zsinat lelkiségét is, miszerint a Római Kúriát az evangélium hirdetésének irányába kell pozicionálni azzal, hogy az a társadalmi kihívásokat is figyelembe veszi.

Rövidítésjegyzék

CD. *A II. Vatikáni Zsinat Christus Dominus kezdetű dekrétuma a püspökök pásztori szolgálatáról az Egyházban*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_christus-dominus_hu.html

GS. *A II. Vatikáni Zsinat Gaudium et Spes kezdetű lelkipásztori konstitúciója az Egyházzal a mai világban*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_hu.html#J1

LG. *A II. Vatikáni Zsinat Lumen Gentium kezdetű dogmatikus konstitúciója az Egyházzal*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19641121_lumen-gentium_hu.html

PO. *A II. Vatikáni Zsinat Presbyterorum Ordinis kezdetű dekrétuma a papi szolgálatról és életről*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651207_presbyterorum-ordinis_hu.html

PC. *A II. Vatikáni Zsinat Perfectae Caritatis kezdetű dekrétuma a szerzetesi élet korszerű megújításáról*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_perfectae-caritatis_hu.html

Irodalomjegyzék

Anderson, P., Just, F. és Thatcher, T. szerk. 2009. *John, Jesus, and History. Aspects of Historicity in the Fourth Gospel*. Atlanta: Society of Biblical Literature.

¹²⁴ Ferenc pápa 2016a.

Anon. [s.a.]. Caritas Internationalis. *Magyar Katolikus Lexikon*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <http://lexikon.katolikus.hu/C/Caritas%20Internationalis.html>

Arrieta, J. I. 1997. *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Milano: Giuffrè.

Beck, R. 2006. *The Religion of the Mithras Cult in the Roman Empire*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199216130.001.0001>

Berlingò, S. 1991. *Giustizia e carità nell'economia della Chiesa. Contributi per una teoria generale del diritto canonico*. Torino: G. Giappichelli.

Bertagna, B. 1990. La Segreteria di Stato. In: Bonnet, A. és Gullo, C. szerk. *La Curia Romana nella Cost. Ap. "Pastor Bonus"*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, pp.163–176.

Bevilacqua, M. 2021. Considerazioni sullo statuto epistemologico della teologia della vita consacrata. *Mysterion*. 14(1) pp. 7–18.

Beyer, J. 1997. Il diaconato permanente nell'attuale vita ecclesiale. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 10(2), pp. 134–142.

Beyer, J. 2003. Fondamento ecclesiale della Pastorale dell'Immigrazione. In: Beyer, J. és Semeraro, M. szerk. *Migrazioni Studi interdisciplinari*. Roma: Centro Studi Emigrazioni, pp. 9–33.

Bonicelli, C. 1993. Il parroco come pastorale (c. 529. par.). *Quaderni di diritto ecclesiale*. 6(1), pp. 43–49.

Cahill, L. S. 2010. Caritas in Veritate: Benedict's Global Reorientation. *Theological Studies*. 71(2), pp. 291–319. <https://doi.org/10.1177/00405639100710020>

Calabrese, A. 2011. *Istituti di vita consacrata e Società di vita apostolica*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.

Caritas. [s.a.]. *FOOD, Ensure the hungry are fed*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.] Elérhető: <https://www.caritas.org/what-we-do/food/>

Caritas. 2015. *Caritas and Climate Change FAQs*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.caritas.org/2015/06/caritas-and-climate-change-faqs/>

Caritas. 2016a. *Dignity, Values and Rights for Migrants in Mexico*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.] Elérhető: <https://www.caritas.org/2016/02/dignity-values-rights-for-migrants-in-mexico/>

Caritas. 2016b. *Peace is Possible in Syria Says Pope Francis in Support of Caritas Campaign*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.] Elérhető: <https://www.caritas.org/2016/07/peace-possible-syria-says-pope-francis-support-caritas-campaign/>

Caritas. 2021a. *Large-Scale Humanitarian Crises in Lebanon Need Urgent Immediate and Efficient Mobilisation*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.caritas.org/2021/08/large-humanitarian-response-lebanon/>

Caritas. 2021b. *World Day of Migrants and Refugees – Let Mutual Love Continue*. [Online]. Elérhető: <https://www.caritas.org/2021/09/world-day-of-migrants-and-refugees/>

Christiansen, D. 2017. The Global Vision of Evangelii Gaudium Cultural Diversity as a Road to Peace. In: Mannion, G. szerk. *Pope Francis and the Future of Catholicism Evangelii Gaudium and the Papal Agenda*. New York: Cambridge University Press, pp. 203–220. <https://doi.org/10.1017/9781316529621.012>

Ciardi, F. 1996. *In ascolto dello Spirito. Ermeneutica del carisma dei fondatori*. Roma: Città Nuova.

Coccopalmerio, F. 1984. Gli istituti religiosi nel nuovo Codice di diritto canonico. Milano: Ancora.

Coccopalmerio, F. 1993. Il parroco "pastore" della parrocchia. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 6(1), pp. 6–22.

Conner, M. P. 1999. Vita consecrata: an Ultimate Theology of the Consecrated Life. *Angelicum*. 76(2), pp. 245–273.

Crespo, A. R. and Gregory, C. 2020. The doctrine of mercy: moral authority, soft power, and the foreign policy of Pope Francis. *International Politics*. 57(1), pp. 115–130. <https://doi.org/10.1057/s41311-019-00187-7>

Dalla Torre, G. 2008. La Caritas: Storia e natura giuridica. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè Editore, pp. 265–284.

De Paolis, V. 1989. La pastorale dei migranti nei documenti conciliari. *Informationes SCRIS*. 15(2), pp. 238–257.

De Paolis, V. 1997. I beni temporali della Chiesa. Canoni preliminari (cann. 1254–1258) e due questioni fondamentali. In: Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico szerk. *I beni temporali della Chiesa*. Milano: Glossa, pp. 9–43.

De Paolis, V. 2003. La chiesa e le migrazioni nei secoli XIX e XX. *Ius Canonicum*. 13(85), pp. 13–49.

Del Portillo, A. 1999. *Laici e fedeli nella Chiesa. Le basi dei loro statuti giuridici*. Milano: Giuffrè.

Delgado Galindo, M. 2011. Gli statuti delle associazioni di fedeli. *Ephemerides Iuris Canonici*. 51(2), pp. 429–444.

Doyle, M. D. 2017. Pope Francis's New Vision for the Church as Expressed in Evangelii Gaudium. In: Mannion, G. szerk. *Pope Francis and the Future of Catholicism Evangelii Gaudium and the Papal Agenda*. New York: Cambridge University Press, pp. 21–37.

- Erdő, P. 1993. A világiak munkája a plébánián. *Távlatok*. 12–13(3–4), pp. 632–640.
- Faltin, D. 1960. De recto usu bonorum ecclesiasticorum ad mentem Concilii Vaticani II. *Apollinaris*. 40, pp. 441–442.
- Ferenc pápa. 2013. Apostoli buzdtás, Evangelii gaudium. *Acta Apostolicae Sedis*. 105(12), pp. 1019–1137. Magyarul: https://www.vatican.va/content/francesco/hu/apost_exhortations/documents/pa-pa-francesco_esortazione-ap_20131124_evangelii-gaudium.html [Letöltés ideje: 2024. december 1.].
- Ferenc pápa. 2014. Motu proprio, Fidelis dispensator et prudens. *Acta Apostolicae Sedis*. 106(3), pp. 164–165.
- Ferenc pápa. 2015. Enciklika, Laudato si'. *Acta Apostolicae Sedis*. 107(9), pp. 847–945.
- Ferenc pápa. 2016a. Hogyan folyik a római kúria reformja? *Magyar Kurír*. [Online]. 2016. december 24. Fordította: Tózsér, E. [Letöltés ideje: 2024. november 30.]. Elérhető: <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-hogyan-folyik-romai-kuria-reformja>
- Ferenc pápa. 2016b. Motu proprio. *Humanam progressionem*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20160817_humanam-progressionem.html
- Ferenc pápa. 2020. Enciklika, *Fratelli tutti*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: https://www.vatican.va/content/francesco/it/encyclicals/documents/papa-francesco_20201003_enciclica-fratelli-tutti.html
- Ferenc pápa. 2022. Apostoli konstitúció, Praedicate evangelium. *Acta Apostolicae Sedis*. 114(4), pp. 375–457.
- Fischl, V. 2006. Egyházi karitatív szervezetek szerepe a válságkezelésben. *Kard és Toll*. 2, pp. 92–101.
- Frank, K. S. 2010. *Geschichte des christlichen Mönchtums*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Gambari, E. 1986. *I religiosi nel Codice*. Milano: Ancora.
- García, M. J. 2002. *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*. Roma: Edizioni.
- Gatz, E. 2006. *Geschichte des kirchlichen Lebens. Klöster und Ordensgemeinschaften*. Freiburg im Breisgau: Herder.
- Gherri, P. 2016. Pie volontà e pie fondazioni: uno sguardo ad una prassi di curia spesso disattesa. *Periodica*. 105, pp. 593–620.

González Ayesta, J. 2008. Alcuni aspetti del servizio alla carità nella tradizione apostolica e nella Didascalia dei Dodici Apostoli. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè Editore, pp. 441–456.

González, J. L. 1990. *Faith and Wealth: A History of Early Christian Ideas on the Origin, Significance, and Use of Money*. San Francisco: Harper & Row.

Hebda, B. 2006. Where Canon Law Connects with Caritas: The Norms of Intima Ecclesiae Natura. A Year of Mercy Examination of Challenges to Compliance in a US Context. *The Jurist*. 76(2), pp. 339–359.

Hierold, A. 1999. Der karitative Dienst der Kirche. In: Listl, J. és Schmit, H. szerk. *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*. Regensburg: Friedrich Pustet, pp. 1028–1032.

Hierold, E. A. 1989. Der deutsche Caritasverbandes und die Diözesancaritasverbände als Vereine von Gläubigen. In: AA. VV. *Das konsoziative Element in der Kirche*. St. Ottilien: EOS Verlag, pp. 939–941.

Huizing, P. 1968. The Structure of Episcopal Conferences. *The Jurist*. 28(1), pp. 163–176.

Igazságosság és Béke Pápai Tanács. 2007. *Az egyház társadalmi tanításának kompendiuma*. Budapest: Szent István Társulat.

II. János Pál. 1981. Enciklika, Laborem exercens. *Acta Apostolicae Sedis*. 73(9), pp. 577–647.

II. János Pál. 1983. Motu proprio, Sacrae disciplinae leges. *Communicationes*. 15(1), pp. 8–9. Magyarul: Erdő, P. 1997. *Az Egyházi Törvénykönyv*. Budapest: Szent István Társulat.

II. János Pál. 1988a. Enciklika, Sollicitudo rei socialis. *Acta Apostolicae Sedis*. 80(5), pp. 513–586.

II. János Pál. 1988b. Apostoli konstitúció, Pastor Bonus. *Acta Apostolicae Sedis*. 80(7), pp. 841–902.

II. János Pál. 1991. Enciklika, Centesimus annus. *Acta Apostolicae Sedis*. 83(10), pp. 793–867. Magyarul: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html [Letöltés ideje: 2024. december 1.].

II. János Pál. 1995. Enciklika, Evangelium Vitae. *Acta Apostolicae Sedis*. 87(4), pp. 481–503. Magyarul: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/hu/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_25031995_evangelium-vitae.html [Letöltés ideje: 2024. december 1.].

II. János Pál. 2004a. Apostoli buzdítás, Pastores gregis. *Acta Apostolicae Sedis*. 96(12), pp. 825–924.

II. János Pál. 2004b. *Apostoli levél, Durante L'ultima Cena*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/letters/2004/documents/hf_jp-ii_let_20040916_caritas-internationalis.html

Istentiszteleti Kongregáció. 1990. *Pontificale Romanum De Ordinatione Episcopi*. Vatikán város: Typis Polyglottis Vaticanis.

Johnson, G. J. 1989. Kommentár a 451. kánonhoz. In: Beal, J., Coriden, J. és Green, T. szerk. *New Commentary on the Code of Canon Law*. Mahwah: Paulist Press, pp. 594–595.

Kempis, T. 1976. *Krisztus követése*. Budapest: Ecclesia Kiadó.

Knight, J. A. 1986. *The Holiness Pilgrimage*. Kansas City: Beacon Hill Press.

Kratochvíl, P. és Doležal, T. 2015. *The European Union and the Catholic Church*. London: Palgrave Macmillan.

Laffitte, J. 2008. Amore e giustizia nell'enciclica Deus Caritas est: prospettiva teologica. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e Servizio della carità*. Milano: Giuffrè, pp. 6–18.

Leustean, L. 2009. What is the European Union? Religion between Neofunctionalism and Intergovernmentalism. *International Journal for the Study of the Christian Church*. 9(3), pp.165–176.

Leuștean, L. 2014. *The Ecumenical Movement and the Making of the European Community*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1080/14742250903168149>

Levison, W. 1916. Zur Vorgeschichte der Bezeichnung Servus servorum Dei. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung*. 6.(1), pp. 384–386. <https://doi.org/10.7767/zrgka.1916.6.1.384>

Lombardi Vallauri, L. 1974. *Amicizia, carità, diritto*. Milano: Giuffrè.

Lumpkin, J. 2009a. *Lost Books of the Bible: The Great Rejected Texts*. Blountsville: Fifth Estate Publishers.

Lumpkin, J. 2009b. *The Apocrypha: Including Books from the Ethiopic Bible*. Blountsville: Fifth Estate Publishers.

Mahoney, J. 2019. From Clericalism to Synodality. *The Furrow*. 70(12), pp. 647–653.

Maróth, M. 2019. *A nesztorianizmus – elveszett keresztény közösség: tanulások napjaink vallásközi párbeszédjéhez*. Keresztényüldözés a történelemben, április 11., NKE Hadtudományi és Honvédtisztisképző Kar.

Massaro, T. 2016. *Living Justice Catholic Social Teaching in Action*. Lanham: Rowman – Littlefield.

- McInnes, C. 2008. Health. In: Willams, P. D. szerk. *Security Studies: An Introduction*. London: Routledge, pp. 274–286. <https://doi.org/10.4324/9780203926604>
- Midali, M. 1997. Carisma dei Fondatori e delle Fondatrici. Rilevanti acquisizioni di “Vita consecrata”. In: Amato, A. és Maffei, G. szerk. *Super fundamentum Apostolorum. Studi in onore di S. Em. il Cardinale A. M. Javierre Ortas*. Roma: LAS, pp. 723–754.
- Miñambres, J. 1999. Considerazioni sulla provvista di uffici ecclesiastici per presentazione premessa nel codice del 1983. *Ius Ecclesiae*. 39(3), pp. 407–418. <https://doi.org/10.15581/016.39.15875>
- Miñambres, J. 2008a. Organizzazione gerarchica della Chiesa e servizio della carità. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè, pp. 243–263.
- Miñambres, J. szerk. 2008b. *Diritto canonico e servizio della carità*. Milano: Giuffrè Editore.
- Molano, E. 1998. Commentary on canon 331. In: Marzoa, Á., Mrias, J. és Rodriguez Ocana, R. szerk. *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law. II/1*. Québec: Wilson – Lafleur, pp. 592–593.
- Molinari, P. és Gumpel, P. 2013. I religiosi nella Lumen Gentium. *Vita Consacrata*. 49, pp. 134–153.
- Montini, P. 2005. Il ministero del parroco (cann. 528-529). In: Associazione Canonistica Italiana szerk. *La parrocchia, Docenti di diritto canonico*. Milano: Glossa, pp. 125–148.
- Muir, S. 2006. Look How They Love One Another: Early Christian and Pagan Care for the Sick and Other Charity. In: Vaage, L. szerk. *Religious Rivalries in the Early Roman Empire and the Rise of Christianity*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, pp. 213–232. <https://doi.org/10.51644/9780889205369-013>
- Nagy Szent Gergely. 1849. Liber Primus. In: Migne, J. P. szerk. *Patrologia Latina*, LXXV, p. 87.
- Navarro, L. 2008. Le iniziative dei fedeli nel servizio della carità. *Fondamento e configurazione giuridica*. In: Miñambres, J. szerk. *Diritto canonico e Servizio della carità*. Milano:Giuffrè, pp. 193–223.
- Navarro, L. 2011. Le forme tipiche di associazione dei fedeli. *Ius Ecclesiae*. 11(3), pp. 771–797.
- NGO Monitor. 2023. *Caritas Internationalis*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.ngo-monitor.org/ngos/caritas>
- Padányi, J. és Földi, L. 2016. Security Research in the Field of Climate Change. In: Náday, L. és Padányi, J. szerk. *Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary*. Cham: Springer, pp. 79–90. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28091-2_7

Palma, A. 2020. Le pie fondazioni e le pie volontà nella legislazione canonica. *Salvibus Iuribus*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <http://www.salvisjuribus.it/le-pie-fondazioni-e-le-pie-volonta-nella-legislazione-canonica/>

Pavanello, P. 1997. La determinazione canonica del ministero del diacono permanente. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 10(2), pp. 143–159.

Pennington, J. 2007. *Heaven and Earth in the Gospel of Matthew*. Leiden: Brill.

Philpott, D. és Shah, T. 2006. Faith, Freedom and Federation: The Role of Religious Ideas and Institutions in European Political Convergence. In: Byrnes, T. A. és Katsenstein, P. J. szerk. *Religion in an Expanding Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 34–65. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491917.003>

Pigna, A. 1985. La consacrazione religiosa nei documenti conciliari e post-conciliari. In: *La consacrazione religiosa*. Roma: Rogate.

Poveda, A. B. 1992. La nuova legislazione canonica e sulla mobilità sociale. In: Herranz, J. szerk. *Migrazioni e diritto ecclesiale*. Padova: Edizioni Messaggero, p. 21.

Püspöki Kongregáció. 2004. *Directory of the Pastoral Ministry of Bishops "Apostolorum successores"*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cbishops/documents/rc_con_cbishops_doc_20040222_apostolorum-successores_en.html

Redaelli, C. R. M. 2020. Le finalità dei beni ecclesiali. *Quaderni di diritto ecclesiale*. 33(2), pp. 237–251.

Rocca, G. 1998. *Il carisma del fondatore*. Milano: Ancora.

Rovira, J. 2013. La vita consacrata dal Vaticano II a oggi. *Vita Consacrata*. 49, pp. 4–12.

Sabbarese, L. 2003. Kommentár a Pastor Bonus kezdetű apostoli konstitúció 146. cikkelyéhez. In: Pinto, P. V. szerk. *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, p. 213.

Sanchis, J. 1993. La pastorale dovuta ai migranti ed agli itineranti (aspetti giuridici fondamentali). *Fidelium Iura*. 3, pp. 452–467.

Sauras, A. 1966. De notionibus quae in constitutione Lumen Gentium proponuntur hodiernum tractatum De Ecclesia respicientibus. *Angelicum*. 43(3–4), pp. 445–457.

Schlag, M. 2017. Political Life: Peace, Freedom, and Justice in Society. In: Schlag, M. szerk. *Handbook of Catholic Social Teaching. A Guide for Christians in the World Today*. Washington D.C.: The Catholic University of America Press, pp. 97–101.

Schmitz, K. 1913. *Ursprung und Geschichte der Devotionsformeln bis zu ihrer Aufnahme in die fränkische Königsurkunde*. Stuttgart: Enke.

Schouppe, J. P. 1997. *Elementi di diritto patrimoniale canonico*. Milano: Giuffrè.

Semeraro, M. 2005. Il ministero episcopale alla luce della ecclesiologia di comunione: visione sintetica della esortazione ap. Pastores gregis. In: Cattaneo, A. szerk. *L'esercizio dell'autorità nella chiesa. Riflessioni a partire dall'esortazione apostolica Pastores Gregis*. Venezia: Marcianum Press, pp. 111–121.

Sviluppo Umano Integrale. [s.a.]. *Fondazione Il Buon Samaritano*. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. november 30.]. Elérhető: <http://www.humandevlopment.va/it/il-dicastero/fondazioni/il-buon-samaritano.html>

Szabó, P. 2019. Episcopal Conferences, Particular Councils, and the Renewal of Inter-Diocesan “Deliberative Synodality”. *Studia canonica*. 53, pp. 265–296. <https://doi.org/10.2143/STC.53.1.0000000>

Thomas, C. 2008. Poverty. In: Williams, P. D. szerk. *Security Studies: An Introduction*. London: Routledge, pp. 244–258. <https://doi.org/10.4324/9780203926604>

Tomka, M. és Goják, J. 2004. *Az egyház társadalmi tanítása*. Budapest: Szent István Társulat.

Ujházi, L. 2014. A menekültek lelkipásztori és humanitárius gondozásnak szabályozása a Katolikus Egyház hatályos jogában. *Acta Humana: Hungarian Centre for Human Rights Publications*. 2(3), pp. 57–86.

Ujházi, L. 2019. Specific Apparatus of Vatican Diplomacy – Charity Organisations. *Academic and Applied Research in Military and Public Management Science*. 18(1), pp. 149–168. <https://doi.org/10.32565/aarms.2019.1.10>

Ujházi, L. 2020. The Significance of Charity (Caritas) in the Governing, Sanctifying, and Teaching Mission of the Church. *Bogoslovni Vestnik*. 80(4), pp. 783–802. <https://doi.org/10.34291/BV2020/04/Ujhazi>

Ujházi, L. 2024. The Involvement of the Catholic Laity in the Promotion of Peace. *Religions*. 15(11), pp. 1–18. <https://doi.org/10.3390/rel15111336>

Ujházi, L. és Ripszám, D. 2024. Egy fenntartható társadalom eszménye: A Katolikus Egyház szerepe az emberkereskedelem elleni fellépésben. *Szakmai Szemle: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos-Szakmai Folyóirata*. 22(3–4), pp. 169–195.

Vaage, L. 2006. Ancient Religious Rivalries and the Struggle for Success: Christians, Jews, and Others in the Early Roman Empire. In: Vaage, L. szerk. *Religious Rivalries in the Early Roman Empire and the Rise of Christianity*. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press, pp. 3–20. <https://doi.org/10.51644/9780889205369>

Vatikán. [s.a.]. Messages World Day of Peace. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. Elérhető: <https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/messages/peace.index.html>

Vatikáni Államtitkárság. 2011. Leirat. 2011. január 17. Prot. N. 08397. *Acta Apostolicae Sedis*. 103(2), p. 127.

Vatikáni Államtitkárság. 2012. Általános határozat, Caritas Internationalis. *Acta Apostolicae Sedis*. 104(7), pp. 910–918.

VI. Pál. 1963. Discorso di Papa Paolo VI alla Curia Romana. Sabato, 21 settembre 1963. [Online]. [Letöltés ideje: 2024. december 1.]. https://www.vatican.va/content/paul-vi/it/speeches/1963/documents/hf_p-vi_spe_19630921_roman-curia.html

VI. Pál. 1967a. Motu proprio, Catholicam Christi Ecclesiam. *Acta Apostolicae Sedis*. 59(4), pp. 25–28.

VI. Pál. 1967b. Enciklika, Populorum progressio. *Acta Apostolicae Sedis*. 59(4), pp. 257–299.

VI. Pál. 1971. Enciklika, Octogesima adveniens. *Acta Apostolicae Sedis*. 63(6), pp. 401–444.

VI. Pál. 1976a. Apostoli buzdítás, Evangelii Nuntiandi. *Acta Apostolicae Sedis*. 68(1), pp. 5–76.

VI. Pál. 1976b. Motu proprio, Iustitiam et pacem. *Acta Apostolicae Sedis*. 68, pp. 700–703.

Von Harnack, A. 2017. *Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten*. Freiburg im Breisgau: Herder.

Walf, K. 1998. Commentary on canon 331. In: Beal, J., Coriden, J. és Green, T. szerk. *The New Commentary on the Code of Canon Law*. Mahwah: Paulist Press, p. 481.

Wulf, F. 1975. Fenomenologia teologica della vita religiosa. In: Feiner, J. és Löhrer, M. szerk. *Mysterium Salutis. Nuovo corso di dogmatica come teologia della storia della salvezza. VIII*. Brescia: Queriniana, pp. 558–604.

XI. Pius. 1931. Enciklika, Quadragesimo anno. *Acta Apostolicae Sedis*. 23(6), pp. 177–285.

XIII. Leó. 1891. Enciklika, Rerum novarum. *Acta Sanctae Sedis*. 23, pp. 641–670.
Magyarul: https://www.vatican.va/content/leo-xiii/hu/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html
[Letöltés ideje: 2024. december 1.].

XVI. Benedek. 2006. Enciklika, Deus Caritas est. *Acta Apostolicae Sedis*. 98(3), pp. 217–79.
Magyarul: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/hu/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html
[Letöltés ideje: 2024. december 1.].

XVI. Benedek. 2012. Motu proprio, Intima Ecclesiae natura. *Acta Apostolicae Sedis*. 104(12), pp. 996–1004.

XXIII. János. 1961. Enciklika, Mater et magistra. *Acta Apostolicae Sedis*. 53(8), pp. 401–464.

Zagyva, R. 2011. *Lángoló szeretet – a Katolikus Karitás 80 éve*. Budapest: Szent István Társulat.

Zalbidea, D. 2014. La reorganización económica de la Santa Sede. Balance y perspectivas. *Ius canonicum*. 54(107), pp. 221–225. <https://doi.org/10.15581/016.54.253>

PROMOTING CHARITY AND SOCIAL SUSTAINABILITY IN THE CHURCH'S LEGAL AND INSTITUTIONAL SYSTEM

LÓRÁND UJHÁZI

The Catholic Church has been a more prominent advocate of social sustainability in comparison to other global political and national actors. Indeed, promoting social justice and peace is a pervasive theme within all Catholic institutions. The ecclesiastical legislature, following the Council's intentions, has established ecclesiastical institutions from the initial stage to be capable of promoting social justice. In recent times, dioceses, episcopal conferences, parishes, and local communities have become significant contributors to major public policy goals, including the preservation of the natural environment, the promotion of peace, and the establishment of regional security. The study emphasises that the centralised support provided by the offices of the Pope and the Holy See is both practical and deeply theological in nature. The study hypothesises that the Catholic Church will play a central role in understanding and implementing social sustainability soon due to its possession of both the theological doctrine and the institutional framework.

Keywords: Catholic Church, charity, social sustainability, Pope, Holy See